

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova 1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_5B_O5_Rodina
TÉMA SADY:	Společenskovědní seminář
ROČNÍK:	4. ročník, oktáva
DATUM VZNIKU:	Červenec 2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Rodina

Anotace:

Výukový materiál je určen pro volitelný předmět společenskovední seminář ve 4. ročníku

Materiál obsahuje texty z učebnic určených převážně pro výuku na vysokých školách, jen výjimečně obsahuje jiné texty. Texty nemohou nahradit soustavný výklad dané problematiky, jejich funkce je motivační k dalšímu studiu zejména uvedených titulů. Zároveň je úloha textů inspirativní k frontálním diskusím a skupinovým debatám. Výše zmíněné inspiraci slouží otázky a úkoly.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, mohou si je převést do otevřeného formátu, opatřit poznámkami, napsat odpovědi. Rovněž během vyučovací hodiny lze texty promítnout dataprojektorem na plátno.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně (dvouhodinový seminář).

Přístup k internetu není bezpodmínečně nutný, jen některé úkoly odkazují na elektronické zdroje.

Jan Keller: Nedomyšlená společnost

Rodina je základem státu. Stát o rodinu všemožně pečuje. Bez zdravé rodiny není myslitelná zdravá společnost.

Podobná tvrzení a hesla slýchává každý člen moderní společnosti již od dob své docházky na základní školu. Se spikleneckým mrknutím mu je zopakuje úředník v obřadní síni a o něco později pohoršeně jiný úředník v soudní síni při rozvodovém řízení. Stát dělá zkrátka vše pro to, abychom ani na chvíli nezapomněli, že tak jako my všichni, také náš stát vděčí za vše, čím je, právě rodině.

Také badatelé ve společenských vědách sledují rodinu velmi bedlivě. Chmuří se nad tabulkami dokazujícími neustálý růst rozvodovosti, navrhují důmyslná řešení, která rodinu snad zachrání, a požadují, aby stát vyčleňoval na budování manželských poraden alespoň takové částky jako na armádu. Je to od nich velmi rozumné, neboť všichni přece již od základní školy víme, že základem státu je rodina a nikoli armáda.

● ● ●

Každý moderní stát bez ohledu na režim, který je v něm právě u moci, rozhodně tvrdí, že zajišťuje chod těchto formálních organizací především s cílem všestranně ochránit a zabezpečit své občany a jejich rodiny. Poté, co zbavil tradiční rodinu všech podstatných funkcí a pravomocí, které ji stmelovaly, poté, co ji odzbrojil, sociálně vyvlastnil a zpravidla ekonomicky rozbil, projevuje o ni stát dojemnou péči. Tváří se, že armáda je zde proto, aby ochránila naše rodiny, státní správa proto, aby řešila jejich problémy, zdravotnictví proto, aby rodina byla zdravá, a školství proto, aby byla vzdělaná. Jsme náchylní tomu všemu věřit. Potom však nepochopíme, proč se rodina i přes tak všestrannou péči všech zmíněných organizací tak často hroutí, je stále křehčí a rozpadá se hodnému státu doslova pod rukama. Sevřené pečovatelské objetí státu, zdá se, rodině příliš nesvědčí.

Je to tím, že instituce rodiny, kterou stát vydává za svůj zdravý základ, je ve skutečnosti mrzáček, který přežil frontální útok novověkého státu. Velké formální organizace nebyly budovány v žádném případě proto, aby rodině odlehčily. Vznikaly v těch oblastech, jejichž fungování bylo strategicky důležité z hlediska potřeb mocenského centra rodícího se státu, státu současně vtaženého do konfrontace se sousedními ustavujícími se centry moci, tedy se sousedními absolutistickými a později národními státy.

Tradiční domácnost byla schopna řešit problémy přežití sebe a svých členů. Na nízké úrovni, s jakou zabezpečovala své vojenské, ekonomické a sociální potřeby, nebyla schopna přispět podstatněji k přežití státu, který byl od svého vzniku v trvalé konfrontaci se státy sousedními. Proto stát rodině řadu jejích podstatných funkcí odňal a svěřil jejich výkon specializovaným organizacím.

● ● ●

Jednou z funkcí, která rodině dosud zůstala, je péče rodičů o děti. Tato funkce zůstala rodině nikoli proto, že je to naprosto přirozené, ale protože ji stát rodině ponechal, neboť ji nepovažoval za tolik strategicky významnou, aby ji zorganizoval sám. Pokud by z nějakých důvodů stát svůj názor v této věci změnil, můžeme si být jisti, že se vynoří příslušná instituce a že výchova dětí od narození vedená zcela mimo rodinu začne být dříve nebo později považovaná za něco zcela normálního, běžného a vrcholně rozumného. Dnes se zdá taková situace nepřirozená, byly však

doby, kdy bylo lidem nepochopitelné, že se nemohou sami bránit ani rozhodovat o tom, pošlou-li své děti do školy nebo ne. Ostatně potomci dvorské šlechty nebyli vychováni svými rodiči, tento zvyk zavedla teprve buržoazie.

Rodina tedy stále ještě není zcela zbytečná, některé potřeby se dají pořád ještě nejlépe realizovat právě v jejím rámci. To, že byla zbavena řady svých původních funkcí, však podstatně přispělo k poklesu nutnosti zachovávat právě první založenou rodinu. Výsledkem se stal masový rozpad manželství při současném hromadném zakládání manželství nových.

Tato tendence byla posílena také pádem všech dřívějších bariér, které tradičně činily rozvod velmi riskantním. Společnost 19. století se vyznačuje zvýšenou prostorovou mobilitou, rozvojem velkých sídelních celků, zkracováním vzdáleností v důsledku vynálezů nových dopravních prostředků a regularizací kontaktů v celostátním i celosvětovém měřítku. Sňatek s „cizincem“ se tedy mění z výjimky v pravidlo.

● ● ●

Domnění, že rodina by byla dobrým základem státu, samo o sobě není vůbec nesmyslné. Rodina je vsuktu ideálním prostředím pro rozvoj právě těch vlastností, které potřebuje u svých poddaných a později občanů vypěstovat stát. Jedná se především o poslušnost a zodpovědnost. Prostředí rodiny pěstuje u dětí přesvědčení, že poslušnost vůči autoritě (ať již otce, matky či staršího sourozence) je buď naprostým základem, anebo přinejmenším velmi důležitou součástí slušného chování. Odporovat, reptat, vzdorovat dobře míněným radám je neslušné a hodné dítě to nedělá. Autorita rodičů stojí nad dítětem přímo s přírodní nutností, neboť dítě si své rodiče nemůže vybrat. Lehce pak vzniká v jeho mysli dojem, že sociální poměry jsou právě tak nutné jako danosti přírodní. Jak ostatně uvidíme v následující kapitole, právě tato představa hrála důležitou roli při výkladu světa u takzvaných primitivních národů. Raná fáze vývoje lidstva a raná fáze vývoje individuálního člověka mají mimo jiné společné právě přesvědčení o tom, že vše, co se děje v přírodě, a vše, co se děje ve společnosti, je podřízeno stejné nutnosti, je součástí stejného nezměnitelného řádu.

Moderní stát má paternalistické sklony. Je připraven a ochoten pečovat o své občany jako jejich laskavý poručník. Požaduje za to pouze, aby co nejdéle zůstali u svých infantilních představ, podle nichž sociální autorita existuje s nutností přírodních zákonů a jakákoli snaha protivit se jí je nejen velmi neslušná, ale i krajně pošetilá. Jestliže v dětském věku posiluje rodina u svých členů poslušnost, pak v dospělosti, jakmile si založí svou vlastní rodinu, pěstuje u nich pocity zodpovědnosti a vázanosti. V každém režimu dělají otcové rodin spoustu státu prospěšných věcí právě proto, že mají rodiny, kterým chtějí prospět. Ohledy na rodinu brzdí rozlet potencionálních společenských rebelů. Rodina neslouží jako rukojmí státu pouze v nedemokratických společnostech. Ve větší či menší míře tak funguje ve vztahu k jakékoli státní moci. Člověk, který zakládá rodinu, se dobrovolně domestikuje a každý stát má raději ochočené občany než občany divoké.

Ivo Možný: Rodina a společnost

Povaha změn od tradiční až k postmoderní společnosti

Padesátá až osmdesátá léta dvacátého století jakoby podtrhla a sečetla celé zrání moderního věku; poslední dekáda minulého století už aspiruje na to, být počátkem úplně jiné epochy. Platí to i pro rodinu. Padesátá léta byla jakýmsi retročasem: rodina jakoby se pokusila obnovit své centrální postavení ve společnosti i svou tradiční vnitřní harmonii, pevnou hierarchii a funkční uspořádanost, která žila ve společnosti jako norma, i když v realitě snad ani nikdy neexistovala. V průběhu šedesátých let v Západní Evropě, USA i u nás dospívají a vstupují do společnosti mladí lidé narození těsně po druhé světové válce. Tato nebývale silná generace, vychovaná pod vlivem pokleslého freudismu i poválečné destabilizace mnohdy krajně permissivně, má mimořádné generační sebevědomí. Je odhodlána prosadit svůj systém hodnot a klást společnosti velké otázky. Je odhodlána nepřehlížet rozpory, od nichž její rodiče v dobré víře odvraceli tvář. Vyrůstala právě v rodinách padesátých let, v době, jež bývá ve Spojených státech i západní Evropě označována jako dekáda rodiny. V sociální rétorice, reklamě (a nakonec i v sociologické teorii) vládla tehdy skutečně představa o rozkvětu pevné, šťastné dvougenerační rodiny, manželského páru v rodinném domku na předměstí, s funkčně (tradičně) oddělenými a vzájemně se doplňujícími rolemi muže a ženy a s alespoň třemi dětmi. V realitě je to ovšem právě konec tohoto desetiletí, kdy započal trend snižování počtu dětí v rodině a nastalo zvyšování počtu rozvodů.

Děti v rodině vnímaly ostřeji rodinnou realitu nežli rodinnou rétoriku. Když pak dospívaly, odmítly rodinnou rétoriku jako pokryteckou a začaly klást otázku po samém smyslu tradiční rodiny. Západní Evropou a Spojenými státy prošla vlna sociálních nepokojů, radikálních hnutí a zatím i posledního (vzmachu) velkých ideologií. Pod vlivem marxismu (často radikálního, maoistického zbarvení) a feminismu (v radikální podobě i lesbicky orientovaného) byla tradiční rodina označena za ideologický, utlačující koncept jenž nereprezentuje nic v realitě, a pokud ano, tím hůř!

Nešlo ovšem jen o změnu rétoriky. radikální kritika rodiny skutečně prokázala, že instituce, která byla považována za snad nejstabilnější výtvar naší civilizace, se nejméně od konce první světové války podstatně změnila a dále mění. A že se mění nikoli okrajově, ale ve svých nezákladnějších charakteristikách.

Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

	tradiční	moderní	postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, kulturní
Legitimizace	sex, děti	děti	nelegitimizuje
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	citové
Autorita	otec	otec - matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskurzu	náboženský, církevní	občanský	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Podle Kellera rozbil stát svůj vlastní základ. Vysvětlete v čem. Najděte v textu pasáž, ve které se píše o kontraproduktivním vyvlatnění rodiny státem.
2. Najděte v Kellerově textu další příčiny rozpadu tradiční více-generační a moderní nukleární rodiny.
3. Ivo Možný píše, že po válce narozená generace získala novou, kritickou mentalitu. Tato mentalita byla další příčinou rozpadu rodiny. V čem bylo myšlení poválečné generace jiné? Odkud se asi vzalo?
4. Podívejte se na americký film *Úsměv Mony Lis* a uvažování a konání hlavní hrdinky Katherine Watson (Julia Roberts) dejte do souvislosti s obsahem textu Iva Možného.
5. Diskutujte o tabulce a pokuste se v elektronických zdrojích či slovnících nalézt významy neznámých pojmů. Ty potom vyložte v uvedeném kontextu.

Zdroje:

KELLER, J. *Nedomyšlená společnost*. 4 vyd, Brno: Doplněk, 2003, ISBN 80-7239-091-0, str. 43, 57, 59, 63

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 312 s. ISBN 80-86429-58-X, str. 21 - 23